

RÉNYI⁷⁰

Konferencia Rényi András köszöntésére

2023. október 25., szerda

ELTE BTK Művészettörténeti Intézet
1088 Budapest, Múzeum krt. 6–8
Fülep Lajos terem (I. em., 112)

PROGRAM

10:00 Köszöntő

Pócs Dániel (ELTE BTK Művészettörténeti Intézet)

Szekcióvezető: Révész Emese

10:15 Paracelsus és a profétikus képek

Endrődi Gábor (ELTE BTK Művészettörténeti Intézet)

10:35 Freskók és nézők

Jernyei Kiss János (PPKE BTK Filozófiai és Művészettudományi Intézet)

10:55 Warburg és Rényi

Radnóti Sándor (ELTE BTK Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet)

11:15 Az Enigma folyóirat új számának bemutatója

11:30 Kávészünet

11:40 Rényi értelmez. Egy látásmód erényei

P. Szűcs Julianna (PTE MIK Breuer Marcell Doktori Iskola)

12:00 Az értelmezés kiterjesztett tere. A kiállítás mint interpretáció

Fehér Dávid (Szépművészeti Múzeum – KEMKI / ELTE BTK Művészettörténeti Intézet)

**12:20 Rényi Ágnes – Rényi András: Történetnélküliség és
sorstalanság. Jegyzetek két holokauszt-kiállításról**

György Péter (ELTE BTK Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet)

12:40 Reflexiók az előadásokra

13:00 Ebédszünet

Szekcióvezető: Pócs Dániel

- 14:00 Sötét kozmológia. Vajda Lajos tájainak szellemei**
Hornyik Sándor (HUN-REN BTK Művészettörténeti Intézet)
- 14:20 Párhuzamok Kondor és Vajda művészetében**
Forgács Éva (IFK Linz/Wien, senior fellow)
- 14:40 Az alkoholfogyasztás ikonográfiája a Kádár-korban –
Rékassy Csaba műveinek példáján**
Révész Emese (ELTE BTK Művészettörténeti Intézet)
- 15:00 Kávészünet**
- 15:20 Tánc- és bábhermeneutika**
Darida Veronika (ELTE BTK Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet)
- 15:40 Tánc az emlékművek körül**
Mélyi József (MKE Képzőművészet-elméleti Tanszék)
- 16:00 Pótóra. Egy elmaradt beszélgetés előidézése: mi van akkor,
ha két dolgot összehasonlítunk? Mi találkozik, és hol?**
Szőke Annamária (ELTE BTK Művészettörténeti Intézet)
- 16:20 Reflexiók az előadásokra**

10:15 Paracelsus és a profétikus képek

Endrődi Gábor (ELTE BTK Művészettörténeti Intézet)

Paracelsus az 1530-as években rövid időn belül új kommentárokat írt az 1300 körüli eredetű pápavaticíniumok képeihez, amelyeknek a szövegét nem ismerte; újraértelmezte Johannes Lichtenberger 1488-as *Pronosticatió*-jának fametszeteit, ezzel a képciklus tervezőjének saját szövegét bírálva felül; és kiadott egy saját, kép-szöveg-kombinátumokból álló jövendölés-gyűjteményt, amelynek minden elemét Paracelsus maga tervezte, illetve fogalmazta meg. Hogyan lehetséges, hogy ezeknek a nagyon különböző eredetű képeknek hasonló profétikus jelentőséget tulajdonított? A válasz a mágia paracelsusi fogalmában rejlik, Paracelsus a prognosztikus művekkel egyidőben készült teoretikus írásaiból kiolvasható, és a képi invenció egy a korban páratlan igényű elméletének vezet a nyomára.

10:35 Freskók és nézők

Jernyei Kiss János (PPKE BTK Filozófiai és Művészettudományi Intézet)

Az előadás egy készülő könyv, a római barokk mennyezetfestészet írott forrásaiból válogató, fordításokat és kommentárokat tartalmazó antológia tanulságaiból ad ízelítőt. A korabeli szövegek sokféleképpen foglalkoznak a médiummal. A művek születését, a megrendelői közeget, a művészek társadalmi státuszát, mentalitását és ambícióit megvilágító beszámolók, a festőknek szóló gyakorlati útmutatók, a nézőknek készült programleírások mellett nagy számban születtek kritikai szövegek. is. Ezek nyomán képet kaphatunk a médiummal kapcsolatos elvárásokról, szabályrendszerekről, a jellemző befogadói attitűdökről, a freskófestésnek a művészetről szóló diskurzusban elfoglalt helyéről.

10:55 Warburg és Rényi

Radnóti Sándor (ELTE BTK Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet)

Rényi András egész pályájára meghatározó volt Aby Warburg hatása. Nagy Rembrandt-könyvének is – amelynek kritikai recepciója csak most kezdődik el – kiindulópontja Warburg töredékes reflexiója Rembrandtra. Előadásom ennek méltatása és kritikája.

11:40 Rényi értelmez. Egy látásmód erényei

P. Szűcs Julianna (PTE MIK Breuer Marcell Doktori Iskola)

Miért *más* Rényi, mint kortársai, kollégái és a szakma legtöbb hazai művelője? Mi *nem* érdekli Rényit, amikor látványt elemez? Mi érdekli viszont a látványból Rényit, amikor olvasóját elvezeti a nézéstől a látásig, az észleléstől a megértésig? Kik és miért lettek az ő hősei Vajda Lajostól Jovánovics Györgyig, El Kazovszkijtól Forgács Péterig? (Rembrandtról és Caravaggióról ezúttal nem beszélve.) Milyen az a látvány-világ és világ-látvány, amely az elemző Rényiből előhívja a kritikus Rényit? E kérdések megválaszolása persze túlfeszíti egy méltató konferencia kereteit, de arra talán alkalmas, hogy egy különlegesen jelentős teljesítényt és egy meggyőző értelmiségi magatartást keretezhessen.

12:00 Az értelmezés kiterjesztett tere. A kiállítás mint interpretáció

Fehér Dávid (Szépművészeti Múzeum – KEMKI / ELTE BTK Művészettörténeti Intézet)

A kiállítás bizonyos esetekben tekinthető a műértelmezés kiterjesztett terének. Rényi András képhermeneutikai gyakorlatában sajátos szerepet töltenek be a kiállítások, amelyek a kurátor és a művész(ek), a térben egymás mellé kerülő művek, illetve a kortárs nézőpontok és az alkotásokon

megidézett művészettörténeti hagyományok között zajló, sokrétű dialógusok lenyomataiként is értelmezhetők. Ilyen párbeszédnek példája volt a *Re:brandt. Kortárs magyar művészek válaszolnak* című 2006-os tárlat, amely Rényi Rembrandt-értelmezéseinek is új horizontokat nyitott, mindemellett a múzeumot mint auratikus teret és a gyűjteményben megjelenő klasszikus referenciákat is játékba hozta. Előadásomban a *Re:brandt* című projekt lehetséges előzményeire (a Szépművészeti Múzeum tereire és gyűjteményeire reflektáló kiállításokra és akciókra) reflektálok, különös tekintettel a *Művészet a művészetről* című, 1980-ban tervezett, ám végül megvalósulatlanul maradt kiállítássorozat Simon Zsuzsa által megfogalmazott koncepciójára és a felkért művészeknek a felhívásra beérkezett válaszaira. Ezek mind arra reflektáltak, hogy „korunk embere érzelmileg és gondolatilag hogyan viszonyul [...] a történeti korszakokhoz és azok művészetéhez, hogyan találja meg a kapcsolatot a múlt és a jelen kultúrája között és milyen fogalmat alkot mindezek alapján a kortárs művészetről”.

12:20 Rényi Ágnes – Rényi András: Történetnélküliség és sorstalanság. Jegyzetek két holokauszt-kiállításról

György Péter (ELTE BTK Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet)

Az előadás első része a Terror Háza két, összefüggő kiállításának, a *Magyar tragédia, 1944* és *Hetedíziglen*, illetve a Páva utcai emlékközpont *Auschwitz album* című kiállításának kritikai elemzéseként olvasható, illetve olvasható. Mindez elkerülhetetlen volt, hiszen a Horthy-rendszer egészének zsidóellenessége nem pusztán mentális, úgymond kulturális normák és identitások kérdése volt csupán, hanem, mint azt Karsai László évtizedes munkássága is kimutatta, így *A magyarországi zsidótörvények és rendeletek 1920–1944* című tanulmányában is világossá tette, hogy milyen, a mindennapi élet egészét átható törvények jelentek meg 1920 és 1942 között. Hogy a Terror Háza kiállításai, mint azt a Rényi-testvérek pontosan és helyesen

írják, eltávolítják a látogatókat mindattól, ami 1940 előtt történt azokkal a magyar állampolgárokkal, akik úgymond zsidók voltak, ez a gondolat összecseng Karsai fenti tanulmányával illetve egész munkásságával. A bizonytalanság, a Holokauszt átláthatatlanná tételének kínos zavara mindannyiunk számára komoly problémákat jelentett, húsz évvel ezelőtt is. Ugyanakkor, a Páva utcai kiállításon bemutatott *Auschwitz album*, és annak intenciója félreérthetetlen. S ugyancsak élesen és jól fogalmazták: „... a kiállítás megvonja tőlünk a klasszikus katarzis élményét. Nem szünteti meg bennünk a félelmet és a szánalmat, nem nyújt feloldást és megnyugvást, nem zárja ki, inkább ‚nyitva tartja’ a traumát. Mégis, a Páva utcai kiállítás, mint műalkotás – szemben a Terror Háza kiállításával – nem eltávolít, hanem közelebb visz az áldozatok traumájához.” Úgy vélem, ennél nem is lehet többet remélni, kérni, várni, és elgondolni sem. Jómagam több koncentrációs táborban jártam, s nem hiszem, hogy a katarzis létezhet bárhol: Mauthausen, Auschwitz, Bergen-Belsen, Buchenwald, Dachau más és más volt, de a traumák hasonlítottak egymásra.

14:00 Sötét kozmológia. Vajda Lajos tájainak szellemei

Hornyik Sándor (HUN-REN BTK Művészettörténeti Intézet)

A sötét romantika hagyományát és a dekonstrukció szemléletét a hétköznapok ökológiai realitásával (globális felmelegedés, klímaválság) összekapcsoló „sötét ökológia” (Timothy Morton) perspektívája izgalmas nézőpontot kínál Vajda Lajos kései (1939-1940) műveinek elemzéséhez is. A melankolikus sötét ökológia új sötétebb tónusokkal ábrázolja a vitalizmus és a pánpszichizmus anyagi valóságát, amelynek aktuális, két világháború közötti verzióit Vajda Lajos is ismerte, hiszen Kandinszkij, Worringer és Bergyajev is kedves olvasmányai közé tartozott. Ezek az intellektuális párhuzamok nem ismeretlenek a Vajda-recepció számára, ellenben kevés szó esett eddig egy egészen kísérteties kozmológiai párhuzamról, Georges

Bataille munkásságáról. Bataille-t az *October* folyóirat köre (leginkább Rosalind Krauss és Yve-Alain Bois) fedezte fel a művészettörténet számára a múlt század végén, de a kortárs kultúrakritikában, a sötét ökológiában és a sötét pedagógiában a CCRU (Cybernetic Cultural Research Unit) és Nick Land kibergótikus szűrőjén keresztül vált kultikus figurává. Bataille *informe* (1929) és *bas matérialisme* (1930) fogalmai olyan értelmezési kereteket kínálnak Vajda imaginárius tájaihoz, szörnyeihez és maszkjaihoz, ami nemcsak az értelmezhetetlenségbe vesző komplexitásuk vizuális mozgatórugóit tárhatja fel, de a sötét és kaotikus formákat szervesen összefonhatja a híres szentendrei program konstruktív-szürrealista tematikájával is.

14:20 Párhuzamok Kondor és Vajda művészetében

Forgács Éva (IFK Linz/Wien, senior fellow)

Kapcsolódva Rényi András egy korábbi témájához, Kondor Béla munkásságához, Kondor egy kevésbé tárgyalt aspektusa: Vajdával való, több ponton megragadható rokonsága a hozzászólás témája. Vonalaik karaktere, egymásba irt motívumok, a manifeszt helyett az inherensre koncentráció, a kéz motívumának jelentősége e rokonság egyes pontjai. A feltételezés nem tudatos kapcsolódás, inkább alkati rokonság: a láthatóvá tett összefüggések és az erős konstrukció iránti fogékonyság.

14:40 Az alkoholfogyasztás ikonográfiája a Kádár-korban – Rékassy Csaba műveinek példáján

Révész Emese (ELTE BTK Művészettörténeti Intézet)

Az előadás középpontjában Rékassy Csaba 1970-ben készült *Pálinkafőzde* című rézkarca áll. Ennek kapcsán esik szó az archaizáló, mágikus realizmus hazai látásmódjáról, a mű középkori ikonográfiai gyökereiről, a részegség ábrázolásának régi és kortárs képi motívumairól. Olyan témáról van szó,

amely Rékassy kortársainak is visszatérő témája, nyíltan vagy burkoltabban megjelenik Kondor Béla, Gács Mihály, Pásztor Gábor vagy Baranyay András művein is, mint olyan sajátos létállapot, menekvést nyújtó párhuzamos világ, amely önsorsrontó függőségként oly sokuk életének szerves része volt.

15:20 Tánc- és bábhermeneutika

Darida Veronika (ELTE BTK Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet)

Előadásomban Rényi András táncról írt tanulmányait vizsgálom *A testek világlása* és *Az értelmezés tébolya* című kötetek írásai nyomán. Kiindulópontom a tánc és a tér kapcsolatának vizsgálata, vagyis az, hogy milyen értelemben nevezhető a tánc terművészetnek. Majd kitérek a táncos testének kérdésére, különös tekintettel arra, hogy ennek a vizsgálata miként kapcsolódik össze, Rényi András írásaiban, a marionettesztétikával. Végül a tánc és a gesztus viszonyát vizsgálom, pontosabban azt, hogy miként képes a tánc a mindennapi élet szinte észrevétlen, legegyszerűbb gesztusait láthatóvá tenni és problematizálni. Mindeközben megkísérlem felmutatni, hogy mi teszi olyan egyedivé és példaértékűvé Rényi András tánc- és bábhermeneutikáját.

15:40 Tánc az emlékművek körül

Mélyi József (MKE Képzőművészet-elméleti Tanszék)

Az elmúlt évtizedekben nemcsak a köztéri műalkotások örökkévalóságának klasszikus gondolata kérdőjeleződött meg, de ezzel párhuzamosan állandóságuk, statikus jellegük is a figyelem fókuszába került. Mindez nem független a performativitáshoz kapcsolódó kérdések előtérbe kerülésétől. Úgy tűnik, hogy a közelmúltban sűrűsödni kezdtek azok az események, performansok, köztéri beavatkozások, amelyek valamilyen módon „felpuhított-

ták” az ércnél is maradandóbbnak tűnő szobrokat, emlékműveket. Előadásomban az elmúlt évtizedekben a köztéri alkotásokhoz, emlékművekhez kapcsolódó, azokat új kontextusba helyező performatív eseményeket gyűjtöm össze, s megpróbálom őket elméleti szempontból is rendszerezni.

16:00 Pótóra. Egy elmaradt beszélgetés előidézése: mi van akkor, ha két dolgot összehasonlítunk? Mi találkozik, és hol?

Szőke Annamária (ELTE BTK Művészettörténeti Intézet)

Egy 2016–17-ben Érmezei Zoltán, illetve Érmezei és Rauschenberger János lenyomat-szobrairól írt (képekkel együtt majd 70 oldalas), nem megjelent tanulmányomat évekkel ezelőtt elküldtem Rényi Andrásnak, mert kíváncsi voltam, mit szól azon értelmezésemhez, amelyet e „lenyomatok” és a spiritiszta „paralenyomatok” hasonlóságával kapcsolatban írtam, és ami jórészt hozzájárult ahhoz, hogy írásom végül nem jelent meg. Előadásomban ismét kísérletet teszek arra, hogy sokkal rövidebben – és ekképp még problematikusabb módon – elővezessem ezt a felvetést, amelynek „éle” a művészettörténet mint tudomány egyik „eredendő” (ha nem „az eredeti”) módszerét is érinti – remélve, hogy András értő reakciója is megérkezik.

ELTE | BTK
BŐLCSÉSZETTUDOMÁNYI KAR